

NOVEJŠA LITERATURA O SVETEM SEVERINU (1975—1977)

BRATOŽ RAJKO

Filozofska fakulteta, Ljubljana

V tem poročilu želim navesti in kratko oceniti dela o svetem Severinu, ki so izšla v času od Nollovega poročila (*Die Vita sancti Severini des Eugippius im Lichte der neueren Forschung, Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch — historische Klasse* 112, 1975, str. 61—75) do konca leta 1977. Dobro se zavedam, da poročilo kljub tako majhnemu časovnemu razmaku ni popolno. Vanj sem pritegnil tudi dela, ki so izšla pred letom 1975, pa jih je Noll ali spregledal, ali izpustil, obenem sem upošteval slovensko literaturo neglede na letnico izida. Pri ocenjevanju sem upošteval predvsem dela, posvečena historični interpretaciji spisa.

I. KNJIŽNE OBJAVE (MONOGRAFIJE V KNJIŽNI OBLIKI, EDICIJE)

Friedrich Lotter: Severinus von Noricum. Legende und historische Wirklichkeit. Untersuchungen zur Phase des Übergangs von spätantiken zu mittelalterlichen Denk- und Lebensformen. Monographien zur Geschichte des Mittelalters, Band 12. 328 strani, Anton Hiersemann, Stuttgart 1976.

Obsežna Lotterjeva monografija je najpomembnejše delo o svetem Severinu, kar jih je izšlo v zadnjih nekaj letih. Delo je rezultat avtorjevega večletnega ukvarjanja s to tematiko, napisano po vrsti razprav od leta 1968 dalje. Knjiga se deli v tri dele. Prvi del (str. 21—89) je posvečen literarnemu vidiku spisa, drugi del (str. 90—177) hagiološkemu vidiku, tretji del (str. 178—283) pa je historična interpretacija Vite Severini. Ker je bila knjiga deležna recenzije enega največjih hagiologov (*Baudouin de Gaiffier: »La vie de s. Séverin du Norique. A propos d'un livre récent.« Analecta Bollandiana. Revue critique d'hagiographie* 95, [1977] str. 13—23), posvečene predvsem literarnemu in hagiološkemu aspektu dela, želim na kratko predstaviti samo tretji, historični del monografije.

Historična interpretacija obsega štiri poglavja. V prvem, »Severin kot duhovna in politična avtoriteta v Viti«, skuša avtor, v nasprotju z doslej prevladujočim gledanjem na Severina, v nekem smislu sekularizirati njegovo dejavnost, s tem da poudari svetnikovo vlogo v vojaški in civilni upravi province. Drugo poglavje, »Kronološka razporeditev historičnega izročila«, prinaša še več novosti. Lotter poudari pomen poročila

o propadu zahodnega rimskega cesarstva (20, 1). Šele po tem dogodku je bila provinca dejansko ogrožena, medtem ko je bila dotlej rimska obramba pred germanskimi napadi uspešna (zmaga pri Favianis, c. 4). Avtor pride do sklepa, da pred letom 476 ni propadel noben v pisu omenjen kraj. Večji del poglavja je posvečen dataciji Severinovega prihoda v Norik. Lotter poudari kronološko vrzel med 4. in 5. poglavjem (dogodki tega se dajo datirati v leto 469/70). Dogodke prvih štirih poglavij datira v čas okrog 467—469 (uničenje Asturis poveže z gotskim prodorom v Norik leta 467, ki ga omenja Sidonius Apollinaris), tako da mu ostane od leta 454, ko naj bi Severin po izrecnih Evgipijevih besedah prišel v Norik (1, 1), nemotivirana vrzel 12—13 let. To pa zapolni Lotter s pomočjo svoje teorije o Severinovi osebnosti.

Tretje poglavje, »Inlustrissimus vir Severinus«, obravnava Severinov izvor. Na podlagi omembe sv. Severina pri Enodiju (*Vita Antonii* 8) z nazivom »vir inlustrissimus« Lotter trdi, da je bil Severin oseba senatorskega stanu (dokaj šibko izhodišče za nadaljnjo graditev hipoteze, saj so naslov *illustris* uporabljali v pozni antiki ne le za posvetne veljake, temveč tudi za škofe, prezbiterje in celo diakone, gl. *Theodor Klauser, »Der Ursprung der bischöflichen Insignien und Ehrenrechte,« Bonner akademische Reden* 1, Krefeld 1953², str. 11). Na tej podlagi pride avtor do sklepa, da je bil Severin identičen s tistim doslej po imenu neznanim vojaškim poveljnikom, ki je po propadu hunske države leta 454 priporil rimski državi nazaj Panonijo (na to naj bi se nanašale Evgipijeve besede, da je prišel v Norik po Atilovi smrti [† 453]) in leta 458 pripeljal cesarju Majorjanu za vojni pohod proti Vandalom pretežno iz podonavskih Germanov sestavljeno vojsko. Ta velika osebnost naj bi bil konzul leta 461 Flavius Severinus, ki ga omenja Sidonius Apollinaris kot Majorjanovega zaupnika. Cesarjev padec leta 461 naj bi potegnil za seboj tudi konzula, ki naj bi se zatekel na Orient, doživel tamkaj konverzijo in se leta 467 vrnil v Norik na svoje nekdanje delovno področje kot menih.

Lotterjeva hipoteza, o kateri pravi sam avtor, da temelji na »relativno visoki stopnji verjetnosti« (str. 252), kakor je že bistroumna in zgrajena na temeljitem poznavanju zgodovine 5. stoletja, se opira na célo vrsto bolj ali manj verjetnih postavk, tako da je v celoti po mojem mnenju njena verjetnost zelo majhna. Kolikor mi je znano, je ni sprejel nobeden vidnejših raziskovalcev Vite Severini.

Zadnje poglavje monografije, »Severin in pozna doba rimske prisotnosti na vzhodnoalpsko-donavskem področju«, je verjetno najboljši prikaz vojaških, socialnih in ekonomskih razmer v Noriku v 5. stoletju, kar jih je bilo napisanih. Lotter je odličen poznavalec razmer ne le v Noriku, temveč tudi v drugih delih nekdanjega rimskega cesarstva (Dalmacija, Galija, Panonija).

Lotterjeva knjiga je pisana v težkem slogu, spričo obilice hipotez z velikim številom pogojnikov in dolgih stavčnih period. Knjiga bi bila bolj uporabna, če bi avtor dodal preprosteje napisan povzetek. Seznam virov in literature (čez 500 naslovov!) na koncu daje približno podobo, kako na široko je avtor obdelal snov.

Madžarska edicija Vite Severini, ki je izšla v reviji *Antik Tanulmányok* 16 (1969 str. 265 sl. (posebej v knjižni obliki »Eugippius, Szent Severinus élete«, 7. zvezek serije Ókortudományi Társaság Kiadvanyai, Akadémiai Kiadó, Budapest 1969), mi ni bila dostopna. Na kratko jo je predstavil Noll v poročilu (str. 64). Edicijo sestavljata dva dela; drugi del je prvi madžarski prevod Vite Severini, kolektivno seminarsko delo pod vodstvom A. Mócsyja, prvi del pa obsežna historična študija I. Bóne. Tako Noll kakor

tudi Lotter sta spregledala nemško popravljeno in razširjeno izdajo te uvodne študije, ki jo želim na kratko predstaviti:

I. Bóna: Severiana. *Acta antiqua Academiae scientiarum Hungaricae* 21 (1973) str. 281—338.

Bóna se je pridružil tezi P. Váczyja (*Eugippiana, Annales Universitatis scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio historica* 3 [1961] str. 41—58), da se je Evgipij pridružil Severinu že kot otrok in preživel v njegovi družbi več kot desetletje, ne le zadnjih nekaj let svetnikovega življenja, kakor je tradicionalno večinsko mnenje (str. 283 sl.). Poudaril je razliko med Evgipijem in Severinom in zaoral v ledino enega važnih, doslej vse premalo opaženih problemov interpretacije spisa: kaj je historični Severin, kaj pa Evgipijeva projekcija lastnih nazorov in sodobnosti na Severinovo osebo (str. 289 sl.). V kronologiji odstopa avtor od nekdanj prevladujočega mnenja (Noll): opozarja namreč na večjo kronološko vrzel med koncem 4. in 5. poglavjem, in jo razloži, mislim vsaj, bolj zadovoljivo kakor Lotter (Noll, ki te vrzeli ni upošteval, je Severinov prihod v Norik datiral v drugo polovico šestdesetih let 5. stoletja, kar je v nasprotju z Evgipijevimi besedami, da je prišel svetnik v Norik po Atilovi smrti [453] [1, 1]). Na osnovi datacije potresa v Komagenis (ki ga identificira s potresom v Savariji 7. septembra 456) datira avtor Severinov prihod v Norik v avgust leta 456. Uničenje Asturis povezuje z ekspanzijo Vzhodnih Gotov v Panoniji, ko se naselijo tamkaj kot federati vzhodnorimskega cesarja Marcijana. Prav tako nastopi Bóna proti tako imenovani »arheološki« interpretaciji dogodkov (Noll, Kellner) (str. 330 sl.); po tej naj bi Vita Severini, v skladu z dejstvom, da iz 5. stoletja nimamo skoraj nikakršnih arheoloških ostankov romanstva, prikazovala eno samo katastrofo provincialov in silovit prodor Germanov. Bóna prav tako kakor Lotter meni da se je položaj provincialov bistveno poslabšal šele po prevratu leta 476. Razmere pred tem letom so bile težke, vendar znosne, Romani so se uspešno branili pred germanskimi napadi (c. 4). Razen tega je Severinov čas doba krepitve odpora romanskega prebivalstva proti Germanom tudi drugod (bagavdi v Galiji, odpor Romanov v Britaniji proti Sasom [Artur]). Vita Severini naj bi izpričevala proces krepitve romanskega odpora v Noriku (str. 333).

Drzen je poskus določitve Severinovega izvora, vendar bolj realen kakor Lotterjev, ki ga Bóna zavrača. Avtor na podlagi Severinovih stikov z Odoakrom na eni strani ter z Orestom na drugi strani pride do sklepa, da je svetnik lahko spoznal ti dve osebnosti (Oresta in Odoakrovega očeta Edika) le na enem kraju: na Atilovem dvoru (str. 325). Torej naj bi bil Severin kakor mnogi drugi Rimljani odličnega rodu nekaj časa v Atilovi službi.

Študijo I. Bóna odlikuje izredna pronicljivost, bogastvo idej in novih sugestij. To je gotovo eno najboljših del, kar jih je bilo napisanih o svetem Severinu.

Johanna Haberl: Favianis, Vindobona und Wien. Eine archäologisch-historische Illustration zur Vita S. Severini des Eugippius. 224 strani, 54 slik in 1 karta. E. J. Brill, Leiden 1976.

Knjiga Haberlove je arheološka interpretacija Vite Severini, posvečena enemu najbolj spornih vprašanj v avstrijski poznoantični arheologiji, lokalizaciji Favianis.

Prevladujoče mnenje danes je, da je antična Favianis ležala na mestu današnjega Mauterna. Vse do sredine prejšnjega stoletja pa je prevladovalo mnenje, da je Favianis ležala na mestu današnjega Dunaja. To teorijo je v 12. stoletju populariziral Oton

Freisinški z namenom, da bi povzdignil starost in pomen Dunaja, takrat nove babenberške prestolnice. Njegov brat, vojvoda Henrik II. Jasomirgott, se je namreč po končani 2. križarski vojni poročil z bizantinsko princeso. Od tod težnja, povzdigniti pomen in starost Dunaja ob priznanem pomenu in starosti Konstantinopla. Avstrija je postala leta 1156 vojvodina, Dunaj rezidenca avstrijskih vojvod. Od Otona Freisinškega dalje je ta teorija prevladovala v starinoslovju. V 15. stoletju so jo avstrijski humanisti dopolnili s tem, da so ime kraja Sievering pri Dunaju (danes dunajska mestna četrt) izvajali od svetega Severina, češ da je imel svetnik tamkaj eremitsko celico.

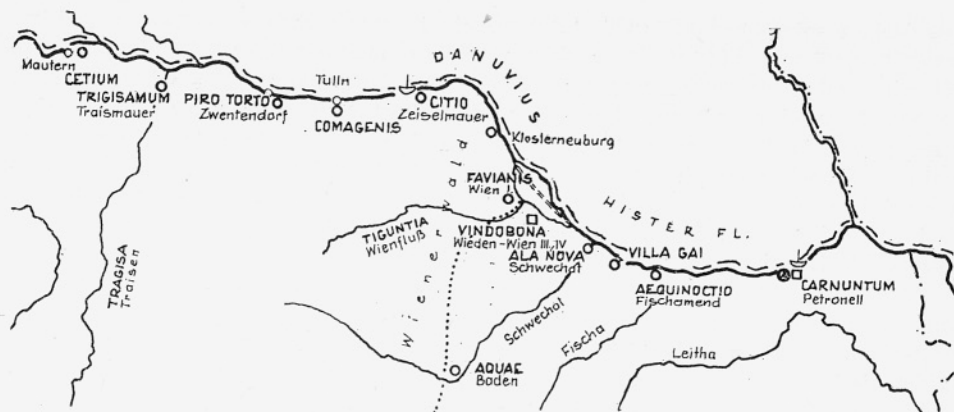
Sredi prejšnjega stoletja je porajajoča se historična in arheološka znanost podrla to stoletja gojeno fikcijo. Nanovo pa je ta teorija oživila po izkopavanjih Kramerta in Winterja v dunajskem severnem predmestju Heiligenstadt. Odkritja so bila senzacionalna, še bolj senzacionalna pa je bila njihova interpretacija izpod peresa obeh raziskovalcev (*Klemens Kramert-Ernst Karl Winter: St. Severin. Der Heilige zwischen Ost und West I, Klosterneuburg 1958, in Ernst Karl Winter: Studien zum Severinsproblem, Klosterneuburg 1959*). Zgodnjekrščansko cerkev iz 5. stoletja in prazen grob ob njej sta razlagala kot cerkev Severinovega samostana v Favianis, grob pa kot Severinov grob. V Favianis (Zgornji Dunaj) naj bi bila v pozni antiki naselbina s škofom in dvema cerkvama, škofijsko in samostansko. Severinova puščavniška celica naj bi se nahajala v bližnjem Sieveringu, na kar naj bi kazalo že samo krajevno ime. Njune arheološke in filološke interpretacije je strokovna javnost skoraj enoglasno zavrnila. Aign, ki je v treh obsežnih študijah (*Favianis und der heilige Severin. Ostbairische Grenzmarken. Passauer Jahrbuch für Geschichte, Kunst und Volkskunde* 3 [1959] str. 168—200; 6 [1962/3] str. 5—77; 7 [1964/5] str. 9—70) podrl njuno teorijo, je ocenil njuno delo kot historični roman. Danes so si strokovnjaki skoraj soglasni, da je Favianis današnji Mautern. Osamljeno je ostalo tudi mnenje F. Ertla (*Topographia Norici. Die römischen Siedlungen, Strassen und Kastelle im Ostalpenraum, Kremsmünster 1965, str. 109 sl.*), da je antična Favianis ležala na mestu današnjega Zwettendorfa ob Donavi.

Kramert-Winterjevo teorijo je v modificirani obliki, z vrsto novih hipotez, oživila J. Haberl v citirani monografiji. Naj navedem najbolj markantne rezultate njene študije.

Na mesto današnjega Mauterna je treba lokalizirati antični Cetij. Svetnikovo eremitsko celico je treba iskati v Heiligenstadtu, na objektu, kamor sta Kremert in Winter lokalizirala Severinov samostan (str. 85 sl.). Vindobona, rimski legijski tabor v Panoniji, je ležala v današnjem 3. dunajskem okraju, ne v prvem, kakor so splošno domnevali, Severinova Favianis pa v prvem okraju, kamor so doslej lokalizirali Vindobono (str. 88 sl.). Rečica Tiguntia (po Haberlovi Wienfluss) naj bi bila meja med Panonijo in Norikom. Nekaj etimologij: ime Dunaja izvaja avtorica od Favianis (str. 118 sl.), ime Avstrije od grškega imena za Donavo (Ister) (str. 146 sl.). Svoje izsledke je avtorica ponazorila z naslednjo skico obalnega Norika (gl. sliko).

Nekaj misli ob njenih hipotezah. Njena teorija se dá, vsaj s historičnega vidika, zavrniti z istimi argumenti, s katerimi je Aign podrl Kramert-Winterjevo teorijo.

Severin je prišel po Evgipijevih besedah najprej v Asturis, noriško mesto na meji s Panonijo. Od tam je odšel ob Donavi navzgor v Komagenis, od tam ob Donavi navzgor v Favianis. Torej je bilo to mesto, ki ga avtorica lokalizira na samo noriško-panonsko mejo, svetnikova tretja postaja na poti od panonske meje proti zahodu. Razen tega po uničenju Asturis vzhodno od Komagenis ni bilo prostora za še eno

mesto, ki ga vrhu vsega avtorica lokalizira na sredino strateško ranljive dunajske kotline. Ker je Favianis ležala ob Donavi, jo torej lahko iščemo le ob reki vzhodno do Komagenis. Mesto je ležalo nasproti rugijske prestolnice (na področju današnjega Kremša), medtem ko so v dunajski kotlini severno od Donave tedaj prebivali Heruli. Tudi razdalje, ki jih sporoča Evgipij, govore bolj v prid Mauterna kakor pa Dunaja. Noriško-panonska meja po Tiguntiji (Wienfluss) namesto po grebenih Wienerwalda je s strateškega vidika popoln nesmisel. Glede njene etimologije imena Avstrija, menim, da je historično nevzdržna. V splošnem dobi bralec vtis, da avtorica pri dokazovanju svojih hipotez gradi na srednjeveških in novoveških »virih«. Rezultati te študije, sicer napisane z veliko akribijo in temeljitim poznavanjem literature, so zelo vprašljivi in sodim, da bodo naleteli v avstrijski strokovni javnosti na podoben odmev kakor podobni rezultati Kramerta in Winterja izpred dveh desetletij.

II. RAZPRAVE

M. Van Uytvanghe, asistent na univerzi v Gentu, ki pripravlja doktorsko delo o Bibliji v življenjepisih svetnikov merovinške dobe (600—750) (vmesne rezultate je strnil v razpravi »La bible dans les vies de saints mérovingiennes. Quelques pistes de recherche« *Revue d'histoire de l'Eglise de France* 62 [1976] str. 103—111), je napisal o vlogi Biblije v Viti Severini naslednje razprave:

- Éléments évangéliques dans la structure et la composition de la »Vie de saint Séverin« d'Eugippius. *Sacris erudiri*. Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen 21 (1972/3) str. 147—159.
- La bible dans la »Vie de saint Séverin« d'Eugippius. *Latomus*. Revue d'études latines 33 (1974) str. 324—352.
- De »Vita Severini« van Eugippius: Bijbelse inspiratie en historische werkelijkheid. *Handelingen 26 der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 1972, str. 393 sl. (delo mi ni bilo dostopno).

Rezultati njegove prve razprave so naslednji: Evgipij, odličen poznavalec Svetega pisma, je to svoje znanje projiciral tudi v Severinov življenjepis. Morda so nehotene

asociacije v spisu pogostnejše kakor direktni citati, katerih seznam v Nollovi ediciji ima avtor za nepopoln. Elementi evangelijev v spisu so naslednji: tako kakor Jezus je tudi Severin vseskozi enaka osebnost, ki ne doživi notranje evolucije, tako kakor evangelijski je Vita Severini nastala več desetletij po svetnikovi smrti, torej temelji na daljšem ustnem izročilu. Kakor evangelijske obvladuje naš spis relativna kronologija, posamezne epizode v obeh primerih povezujejo kopulativni adverbi. Severinov itinerarij z več geografskimi enotami je v nekem smislu imitacija Jezusovega. Opisom dogodkov in čudežev sledijo izmenično splošni povzetki svetnikovih dejanj in misli, tako kakor v evangelijskih. Očitni so tudi paralelizmi v zgradbi spisa.

V drugi študiji avtor na podlagi analogij med biblijskimi scenami in tistimi v Severinovem življenjepisju pride do naslednjih ugotovitev: Evgipij je na Severinovo osebnost skoncentriral vrsto biblijskih motivov, npr. sklicevanje na zgodovino Izraelcev, pridiganje k pokori, opravljanje verskih, socialnih in političnih funkcij obenem (napoved izselitve Romanov v »obliubljeno deželo«, kontakti z barbari v interesu romanstva, karitativno delo, odkup ujetnikov), prerokovanja, razkol med kontemplativnim in aktivnim načinom življenja (Severin je bil obenem anahoret in neke vrste defensor civitatis), borba za pravoverstvo. Ti biblijski motivi pa ne zmanjšujejo historične vrednosti spisa. Kot reakcija na Diesnerjevo tendenco (»Severinus und Eugippius.« *Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Geschichtl.-Sprachwiss.* VII/6 [1958] str. 1165—1172) po demitologizaciji svetnikovega življenjepisa (Entmythologisierung), ki zmanjšuje njegovo historično vrednost, je Van Uththanghe na podlagi neke vrste zgodovine mentalitete prišel do zaključka, ki ga je s poudarkom strnil na koncu razprave: »La Vita Severini est un document historique.«

Erwin Moria Ruprechtsberger: »Beobachtungen zum Stil und zur Sprache des Eugippius.« *Römisches Österreich. Jahresschrift der österreichischen Gesellschaft für Archäologie* 4 (1976) str. 227—299 (Nollov zbornik).

Ruprechtsberger je eden redkih raziskovalcev Vite Severini, ki se je posvetil stilni in jezikovni analizi dela. Na podlagi stilne analize Evgipijeve korespondence s Pashazijem in stilne ter gramatikalne analize Vite Severini (prve doslej) je prišel do zaključka, da je bil Evgipij dober poznavalec krščanske literature. Poleg vpliva Biblije je zlasti opazen vpliv sv. Avgušтина.

Antonio Quacquarelli: »La Vita sancti Severini di Eugippio: etopeia e sentenze.« *»Antichità altoadriatiche«* 9 (1976) str. 347—374 (= *Vetera Christianorum* 13 [1976] str. 229 do 254).

Delo je posvečeno literarni in stilni analizi spisa.

Josef Wodka: »Der heilige Abt Severin.« *Bavaria sancta. Zeugen christlichen Glaubens in Bayern.* Herausgegeben von Georg Schwaiger, Band I, Regensburg 1970, str. 70—83.

Wodkov prispevek o Severinu odlikuje jasno, natančno in problemsko zastavljeno poročanje. Sporen je sam naslov (saj Vita Severini nikjer z gotovostjo ne omenja Severina kot opata), prav tako je sporna trditev, da Evgipij ni bil sovražno razporejen do Germanov (str. 70). Wodkov opis Severinovega življenja in dela, zasnovan po kronološkem zaporedju, je pravilen. Pisec upošteva tudi drugi vir o Severinu, Enodijev življenjepis Antonija Lirinškega. Sledi oznaka Severinovega dela (v duhu Nollovih

razprav), opis izselitve provincialov iz Obrežnega Norika, usode Severinovih relikvij in vloge spisa v poznejših stoletjih. Na koncu sta problemsko obdelani dve vprašanji. Prvič, problem lokalizacije Favianis (avtor polemizira s teorijo Kramerta in Winterja, da je Favianis ležala na mestu današnje Heiligenstadt pri Dunaju). Drugič, cerkvena organizacija Norika v Severinovi dobi (v duhu Zibermayrovih in Stockmeierjevih tez zastopa Wodka stališča, da sta bila Lavriak in Tiburnija nadško-fiji za Obrežni oz. Notranji Norik).

III. KNJIGE IN RAZPRAVE, KI V ŠIRŠEM KONTEKSTU OBRAVNAVAJO SVETEGA SEVERINA

Peter F. Barton: Die Frühzeit des Christentums in Österreich und Südostmitteleuropa bis 788. Studien und Texte zur Kirchengeschichte und Geschichte, Erste Reihe, Band I, Teil I, Verlag Hermann Böhlau Nachf., Wien-Köln-Graz 1975.

Barton posveča Severinu trinajst strani dolgo poglavje svoje zgodovine zgodnjega krščanstva v Avstriji (str. 119—131). Seznam literature, ki ga podaja na str. 120, op. 160 sl., kaže na njegovo temeljito poznavanje problematike spisa. Kratek prikaz Evgipija in Vite Severini kot historičnega vira na začetku poglavja je točen, le oznaka Evgipija (obenem s Severinom) »begeisterter Priestermonch« (str. 121) je za obe osebnosti preveč poenostavljena in enostranska. Sledi temeljit, stvaren prikaz vsebine spisa, s pritegnitvijo arheoloških virov, napisan bolj po tematskih krogih kakor po kronološkem zaporedju: Severinov prihod v Norik (Barton ga datira v čas po letu 460), Severin v Favianis, svetnikovo karitativno delo, potovanja v notranjost province in kraje višje ob Donavi, njegova smrt. Nekaj napak: Severina po njegovem izvoru ni vprašal njegov učenec (str. 122), temveč duhovnik Primenij iz Italije, Orestov zaupnik, ki se je zatekel v Norik po prevratu leta 476 (Evgipijevo pismo 8—9). Karavana iz Notranjega Norika ni šla iz Viruna (str. 127), ki se v spisu nikjer ne omenja, temveč zelo verjetno iz Tiburnije (c. 29). Ko je Odoaker leta 487 prvič premagal Rugijce, ujetega kraljevskega para (Feletheus — Giso) ni odvedel v Rim (str. 133), temveč v Italijo (Chronica minora I, MGH AA IX, str. 312/3) zelo verjetno v prestolnico Ravenno, kjer ju je dal usmrtiti (A. Nagl, Odoacer, *RE* 17, 2 [1937], str. 1893).

Géza Alföldy: Noricum. Translated by Anthony Birley. Routledge & Kegan Paul, London and Boston 1974.

Alföldy posveča zgodovini 5. in 6. stoletja v Noriku zadnje poglavje knjige (*The decline of Roman rule*, str. 213—227). Spričo majhnega obsega, ki ga avtor odmerja temu obdobju, pade v oči nesorazmerje v kompoziciji dela, saj je od 227 strani besedila posvečenih pozni antiki (od Dioklecijana dalje) le trideset strani, 5. in 6. stoletju pa samo trinajst strani. Torej služi to poglavje le kot nekakšen apendiks k obširnejšemu in temeljitejšemu obravnavanju zgodnejših obdobj.

Severinovo življenje in delo opisuje avtor le na kratko (str. 220—225). Oznaka svetnikovega dela je dobra, še boljši je prikaz ekonomskih in socialnih razmer. Severinov prihod v Norik datira avtor v čas okrog leta 460 ali malo pozneje, propad zahodnega dela noriškega limesa v dobo 472—480. Nekaj spornih mest: vojak Avitijan po konverziji ni postal duhovnik (str. 222), temveč otoški eremit (44, 2). Vir (če ne upoštevamo Gizoninih prekrščevalskih načrtov, 8, 1) ne poroča, da bi tudi Rugijci

ugrabljali provinciale, kradli njihovo živino in pustošili deželo (str. 223). Sporna je trditev, da prevrata leta 476 v Noriku niso občutili (str. 224). Mislim, da vir dokazuje ravno nasprotno; izostanek vojaških plač je povzročil dokončen propad noriškega limesa in odprl Germanom pot v deželo (20, 1), v Norik so se zatekli nekateri begunci, ki so svojčas imeli važno besedo na dvoru Romula Avgustula (Evgipijevo pismo 8). Seznam literature za pozno antiko (str. 379 sl.) je izčrpen, vendar ne upošteva niti enega slovenskega dela.

Massimiliano Pavan: »Stato romano e comunità cristiane nel Norico.« *Clio* 9 (1973) str. 453—496.

M. Pavan v svojem prikazu krščanstva v Noriku od začetkov do okrog leta 600 (isti časovni okvir kakor ga obravnava Noll, *Frühes Christentum in Österreich*, Wien 1954) posveča obdobju, ki ga prikazuje Vita Severini, približno eno petino teksta (str. 483—491). Njegov prikaz krščanstva in sploh razmer v Noriku v drugi polovici 5. stoletja je točen. Nekaj avtorjevih značilnih stališč: propad kastelov ob zgornji Donavi datira v čas okrog leta 477 (str. 487), torej neposredno v dobo po Odoakrovemu prevratu, ki je povzročil dokončen propad limesa (na to zvezo sicer Pavan ne opozori). Avtor opozarja na razliko med historičnim Severinom (človek akcije, ne le molitve, dokaj tolerant do arijanizma) in Evgipijem (bolj netoleranten v katolicizmu) (str. 490), s čimer zadene ob enega važnih problemov interpretacije spisa, namreč, kaj je pravi Severin, kaj pa Evgipijeva projekcija sodobnosti nanj.

Rudolf Noll: Sankt Severin und der Untergang der römischen Herrschaft an der norischen Donau. *Die Römer an der Donau. Noricum und Pannonien*. Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums, Neue Folge, Nr. 55, Wien 1973, str. 111—116.

Kratek oris Severinovega življenja in dela izpod peresa enega najzaslužnejših raziskovalcev Vite Severini, ki je o našem spisu napisal vrsto razprav in pripravil dve ediciji, je zasnovan poljudno, vsebinsko povsem v duhu njegovih prejšnjih del. Kot novosti naj omenim le polemično priostreno notico o Lotterjevi hipotezi o Severinovem izvoru (str. 112) in misel — vprašanje je, če je napisana namenoma — da je prišel Severin v Norik »ein paar Jahre nach dem Tode Attilas († 453)«, ki se ne ujema z njegovo siceršnjo datacijo Severinovega prihoda v Norik (v starejših delih) v drugo polovico šestdesetih let 5. stoletja.

Hans-Jörg Kellner: **Die Römer in Bayern.** Süddeutscher Verlag, München 1972.²

Poljudno, kratko in s stališča Recije je napisano Kellnerjevo poglavje o svetem Severinu (str. 191—194).

IV. SLOVENSKA LITERATURA O SVETEM SEVERINU

Janez Ev. Zorè: **Življenje svetnikov.** 1. zvezek. Celovec 1917 (Sveti Severin, apostol noriški, str. 48—54).

Zoretov prispevek o svetem Severinu izpred 60 let odlikuje lep slog in v bistvu pravilen prikaz Severinove osebnosti. Vsebinsko Vite Severini podaja avtor neenakomerno, saj v podrobnostih povzema le nekaj najbolj znanih partij, kot npr. Severinov pogovor

s Primenijem (Evgipijevo pismo 8—9), uničenje Asturis (c. 1), Odoakrov obisk pri svetniku (c. 7, z ilustracijo) ter svetnikovo slovo od bratov in življenja (c. 43). Avtor datira svetnikov prihov v Norik v leto 454. Ob problemu lokalizacije Favianis previdno pravi, da je »po sodbi nekaterih« ležala na kraju sedanjega Dunaja.

Maks Miklavčič-Jože Dolenc: Leto svetnikov. Prvi del (januar—marec), Ljubljana 1968 (Severin, noriški apostol, str. 123—127).

Oris Severinovega življenja in dela, kot ga podajata Miklavčič in Dolenc, je v primerjavi z Zoretovim celovitejši, več prostora je v njem posvečenega širšemu historičnemu dogajanju. Prikaz Severinovega dela črpata avtorja iz celotnega spisa (ne le iz nekaj najbolj značilnih pasusov), ki ga označujeta kot »odličen zgodovinski vir za 5. stoletje« (str. 124). Bolj kakor pri Zoretu je pri njiju v ospredju Severinovo politično delovanje (svetnik kot zastopnik romanstva, stiki z Rugijci). Avtorja za razliko od Zoreta opisujeta tudi dogodke po svetnikovi smrti in tako zaokrožita zgodovinski prikaz dobe. Poleg tega podajata parafrazo dveh znanih pasusov: Severinovega pogovora s Primenijem (Evgipijevo pismo 8—9) in lakote v Favianis (c. 3). Njun prispevek kazi nekaj napak. Resda je bil Norik pred Severinovim prihodom pokristjanjen, vendar ni virov, ki bi dokazovali, da je bilo tedaj »po deželi že mnogo ... samostanov« (str. 124). Nasprotno, Severin velja za začetnika menišтва v Noriku. Ob problemu lokalizacije Favianis se avtorja odločata za večinsko mnenje (Favianis = Mautern, str. 125), vendar grešita proti lastni doslednosti, ko svetnikov poseg ob lakoti v Favianis locirata na Dunaj (str. 127). Seznam literature na koncu je skromen, ne služi niti za dobro orientacijo, saj ne upošteva nekaterih temeljnih del.

Rajko Bratož: »Vita sancti Severini« in Norik v pozni antiki. Ljubljana 1974 (tipkopisna diplomska naloga, 120 strani).

Diplomska naloga, ki jo je napisal avtor tega prispevka leta 1974, je najdaljši, vendar neobjavljen prispevek o Severinu v slovenščini. Delo se tematsko deli na tri dele, od katerih sta drugi in tretji posvečena zgodovinski oziroma literarni obdelavi spisa. Historična interpretacija Vite Severini, osrednji del naloge, je napisana s takratnim avtorjevim razmeroma skromnim poznavanjem literature, predvsem pod vtisom branja Nollovih del. Tretji del naloge je skromen poskus literarne obdelave spisa, bolj kompilacija kakor samostojno izražanje stališč. V delu je več odlomkov, tudi daljših, prevedenih v slovenščino. Podoba Severinove osebnosti je v bistvu pravilna, premajhno pa je povezovanje podatkov, ki jih posreduje ta vir, z drugimi viri v podobo širšega zgodovinskega dogajanja. Seznam literature na koncu je skromen, vendar upošteva večino glavnih del in more služiti za orientacijo v obravnavani tematiki.

V. SKLEPNE MISLI

Poročilo o novejši literaturi o Severinu naj zaključim z nekaj mislimi. Veliko število del o svetem Severinu v zadnjih letih dokazuje, da je Vita Severini dandanes zelo opazhen vir, ki ga proučujejo zgodovinarji in literarni zgodovinarji širom po Evropi. Historična in literarna interpretacija dela sta v obravnavanem obdobju napravili velik napredek. Če se mnenja raziskovalcev ob nekaterih ključnih problemih razhajajo, moremo to vzeti za dokaz, da je Vita Severini kljub navidezni preproščnosti zelo

zahteven vir in da še marsičesa o njem ne vemo. Vse večje število poljudnih prispevkov in prevodov spisa v evropske jezike kaže na vse večjo popularnost dela. Verjetno ni daleč čas, ko bo imela večina evropskih narodov svoj prevod Vite Severini. V pripravi sta namreč dve deli, ki se bosta v kratkem (verjetno še pred izidom tega poročila) pojavili na knjižnem trgu: italijanska komentirana edicija (pripravlja jo Vincenzo Pavan, delo bo predvidoma natisnjeno poleti 1979) in francoska komentirana edicija (kot doktorsko delo jo pripravlja Ph. Régerat). Tudi avtor teh vrstic pripravlja slovensko komentirano edicijo Vite Severini.

DODATEK

Potem ko sem zgornje poročilo že oddal v tisk, mi je bila za kratek čas dostopna v poročilu napovedana francoska disertacija o svetem Severinu.

Philippe Régerat: Recherches sur la fin de la première vague de christianisation dans le Norique romain. Université de Paris — Sorbonne 1978, mentor M. Meslin, X + 448 strani tipkopisa + 1 karta.

Obsežno doktorsko delo obsega tri dele: uvodno zgodovinsko študijo, prevod Vite Severini in komentar k tekstu.

V uvodni študiji avtor najprej na kratko prikaže Evgipija in njegov spis kot literarno stvaritev. Za zgodovinarja bolj zanimiv je prikaz Severina in njegove dobe ki zajema kratek pregled celotne noriške zgodovine, problemsko obdelavo konca rimske oblasti v Noriku (gotovo najboljši del tega poglavja in ena najboljših partij celotnega dela je opis razmerja med Romani in Rugijci s prikazom zgodovine Rugijcev, najobsežnejše, kar jih je bilo napisanih) ter obsežen prikaz Severinove osebnosti. Avtor v nasprotju z novejšimi hipotezami, ki poudarjajo predvsem vlogo Severina kot političnega voditelja (Lotter, Bóna), poudarja Severinovo vlogo kot dobrotnika, čudodelnika in duhovnega voditelja. Sledi poglavje o krščanstvu v Noriku z obširnim prikazom pokristjanjevanja dežele, življenja krščanskih skupnosti in Severinovega menišтва (slednji dve temi sta najbolje izdelani in doslej v celoti najtemeljiteje proučeni).

Francoski prevod, prvi doslej, se ravna po Nollovi ediciji iz leta 1963 (**Eugippius, Das Leben des heiligen Severin.** Lateinisch und deutsch. Einführung, Übersetzung und Erläuterungen von Rudolf Noll, Berlin 1963). Komentar je izredno izčrpen, obsega skoraj dvesto strani, in prehaja ponekod v prave majhne razprave.

Splošen vtis ob prebiranju dela: disertacija je napisana zelo skrbno, z veliko erudicijo, avtor pritegne poleg nemške zlasti veliko francoske literature o pozni antiki. Régeratovo stališče ob mnogih spornih vprašanjih je trezno, pisec izraža kritično stališče do raznih hipotez in sam ne gradi novih. Mnoga mesta v spisu je avtor nanovo na originalen način osvetlil.

Nekaj šibkih točk. Avtor v naslovu in po konceptu zajema Norik v celoti, vendar so pri tem jugovzhodni deli province (Celeia, v tej dobi tudi Poetovio) skorajda izpuščeni. Pisec ne pozna niti enega slovenskega dela o Noriku v pozni antiki, prav tako ne pozna zgodnjekršćanskih arheoloških najdb s slovenskega ozemlja, ki je spadalo pod Norik (npr. Gavdencijevega epitafa, cerkva na Rifniku in na Vranju), tako da dejansko podaja prikaz zgodnjega krščanstva na ozemlju današnje Avstrije, ne pa antičnega Norika. Komentar na koncu dela je zelo izčrpen, vendar se ponekod izgublja v detajle, ki niso v funkcionalni zvezi z Evgipijevim tekstom, niti ne z zgodovino Norika v pozni antiki. Karta na koncu nas razočara. Régerat je ponatisnil karto iz prej omenjene

Nollove edicije, ki jo je Velters v oceni te knjige (*MIÖG* 72 [1964] str. 451) ocenil kot vsebinsko skromno.

V celoti moremo oceniti Régeratovo delo kot zelo dobro, kot važen korak naprej v raziskovanju Severina in njegove dobe. Upajmo le, da bo delo kmalu izšlo v knjižni obliki.